

HET GROTE ONTBREK- WOORDEN- BOEK

Rick de Leeuw
Ruud Hendrickx

In het radioprogramma *Nieuwe Feiten* omschrijft Rick de Leeuw elke woensdag een situatie of verschijnsel waar in het Nederlands nog geen woord voor bestaat, en roept de luisteraars op daar verandering in te brengen. Uit de honderden inzendingen kiest hij vervolgens een selectie kanshebbers die hij in de eerstvolgende uitzending voorlegt aan Ruud Hendrickx, die als hoofdredacteur van de *Dikke Van Dale* telkens zijn deskundig onderbouwd en onverbiddelijk oordeel velt.

In dit boek is het niet anders.

Veel leesplezier

INHOUD

Woord vooraf		5
Proost!	Hamerglas	11
Even afgeleid	Digidolen	13
Tranen met tuiten	Pliederen	16
Er zijn nog zeventien wachtenden voor u	Fuck Elise	19
Wie, wat, waar	Nog-eventjes	22
Zusters en broeders	Nesties	25
Esprit d'escalier	Had-ik-maartje	28
Afronden	Gelust	31
Goed, beter, slechtst	Kapotverbeteren	33
Wees	Overouderen	36
Tijd en ruimte	Kruiptijd	39
Opruiming	Paniekdozen	42
Saus	Soppertje	45
Een of andere dag	Donderslags	48
Nul op de schaal van	Zelfdenker	51
Klikken	Struikelklik	54
Vooruit achteruit	Diggelidee	57
Koude rillingen	Huidsig	60
Eh...	Verdingesing	63
Spijtoptanten	Blunderdrang	66
Tuut tuut tuut	Kaatsgesprek	69
Onsmakelijk	Anaroom	72
Surprise!	Huicheljuichen	75
Krijg de kleren	Retrogène	78
Verliefd, verloofd, getrouwd...	Eergenoot	81
Afko!	FOMO: verstekvrees / ROMO: verstekvreugde	84
Goede voornemens	Sneuelambities	87
Vluchten kan niet meer	Einderzucht	90
Nieuw leven	Bakerdag	92
Samen voor ons eigen	Cadeux	95
Nederigheid	Wonderdanig	98
Ongehoord	Nevergreens	101
Bots	Zigzagje	104
Anaroom heeft ook een voordeel	Estafettegeur	107
Tot slaaf gemaakt	Nobiel	110
Babbelen	Rekgesprek	113
Lang vervlogen tijden	Memoiroma	116
Altijd een beetje reizen	Coupékaper	119
Vuurtoren	Kraaiennesten	122
Vuilnisbak	Breinpuin	125
Bert	Schoongenoten	128
Drup drup drup	Struisvogelplan	131
Ontmoeten	Vergroeting	134
Vergroeting		137
Doe-het-zelf		140
Dank		143

**WO RD
VOORAF**

Leesvoorbeeld

RICK DE LEEUW

Lange tijd heb ik taal als iets vanzelfsprekends gezien. Er waren woorden die de dingen om mij heen benoemden, met die woorden kon ik zinnen maken en met die zinnen kon ik verwoorden wat ik verwoorden wilde.

Songteksten, reportages, verhalen, romans, gedichten, meestal dienen de woorden zich aan als ik ze nodig heb, en als er eens een hapering optreedt, als een woord niet direct voorhanden is, vraag ik raad of zoek ik het op.

De taal en ik, we kunnen het doorgaans goed met elkaar vinden.

Als het bijvoorbeeld al een tijd niet geregend heeft en eindelijk die bevrijdende bui valt, krijgt de wereld zo'n typische geur. Lekker. Aards. Toen ik me afvroeg of die geur een naam had, bladerde ik even door het internet en bleek die geur 'petrichor' te heten.

Dat komt uit het Grieks. 'Petra' is steen, 'ichor' is het bloed van de goden. 'Had ik op de middelbare school maar voor de klassieke talen gekozen,' zuchtte ik, 'dan had ik zulke kennis paraat gehad.'

Maar niets bleek minder waar. Socrates, Plato en hun vrienden zouden me niet-begrijpend hebben aangekeken als ik in het oude Griekenland over petrichor begonnen zou zijn. Het woord 'petrichor' is namelijk pas in 1964 bedacht door twee Australische wetenschappers, Isabel Joy Bear en Richard Grenfell Thomas. Ook dat heb ik even opgezocht. Zij vonden het vreemd dat die specifieke geur geen eigen naam had, en gelijk hadden ze.

Het is met zulke mensen in het achterhoofd dat we aan dit *Grote Ontbreekwoordenboek* begonnen zijn.

RUUD HENDRICKX

Een jaar of acht, negen moet ik zijn geweest, toen ik op de schoot van mijn overgrootvader zaterdagmiddag naar de zwart-witfilms op Brussel-Vlaams mocht kijken. Fascinerend vond ik dat. Ik had al gauw door dat de cowboys op tv andere woorden gebruikten dan ik. Dat ze Engels spraken, dat wist ik toen nog niet.

Die fascinatie voor taal is nooit meer weggegaan. Aan het eind van de middelbare school wist ik het zeker: botchirurg zou ik toch maar niet worden, want het woord 'kluns' is voor mij bedacht. Nee, talen zou ik gaan studeren. Ook omdat mijn toenmalige leraar Nederlands me had laten kennismaken met computer- en sociolinguïstiek. Mijn ogen gingen ervan open.

Sindsdien is taal mijn passie én al bijna veertig jaar mijn werk. Toen ik al een hele tijd bij VRT werkte, kwamen twee heren me opzoeken. Of ik iemand kende die mee aan de *Dikke Van Dale* zou willen werken, als Vlaamse hoofdredacteur. Nee, die kende ik niet. Maar zij wel. Ze wilden mij hebben.

Vijftien jaar werk ik nu al voor Van Dale. Als hoofdredacteur van een gezaghebbend woordenboek als de *Dikke* ben ik wel eens 'de baas van de taal' genoemd. Maar dat is te veel eer. De baas van de taal zijn we allemaal.

Wij allemaal maken onze taal elke dag een beetje rijker, door nieuwe woorden te maken. Vaak staan we er niet eens bij stil, dat een woord dat we uitspreken nooit eerder is uitgesproken. Laat dat nu net zijn wat ik doe voor mijn werk, stilstaan bij de nieuwe woorden en oordelen of ze een plek in het woordenboek verdienen.

LIEVEN VANDENHAUTE

We missen nog zoveel woorden. Als we nu eens de Radio 1-luisteraar zouden inschakelen om die woorden te vinden. Woorden voor gevoelens en situaties die we allemaal kennen, maar waar we dus nog geen woorden voor hebben. Toen Rick de Leeuw met dat idee kwam aanzetten, hebben we op de redactie van *Nieuwe Feiten* geen seconde gearzeld. De luisteraar (m/v/x) van Radio 1 en bij uitbreiding de Vlaming is dol op Nederlands. Een kans om iets aan dat Nederlands toe te voegen, wisten we, zal enthousiast gegrepen worden. De ervaring leert dat weinig onze luisteraar meer beroert dan taal en zeker Nederlands. Toen mijn collega Jan Hautekiet destijds begon met een reeks over *krommunicatie*, 'Heerlijk Helder', werd dat meteen een doorslaand succes. De Vlaming is bereid om voor het Nederlands te vechten. Dat heeft met geschiedenis te maken en met dingen van lang geleden, maar ook van vandaag. Het misprijzen van sommige Franstalige Belgen voor de taal van Vondel is helaas nog niet weg. Onlangs vroeg ik in een buurtsuper vlak bij de VRT naar de uitgang. De winkelbediende bekeek mij met paniek in de ogen, alsof ik elk moment een terreuraanslag kon plegen. Iets langer geleden vroeg ik in het centrum van Brussel aan een vrouw de weg. Ze antwoordde in het Frans dat ze geen Duits verstond.

Wanneer is in de hoofden van bepaalde presentatoren en omroepbazen de gedachte binnengesijpeld dat de Vlaming Nederlands niet *tof* vindt? Sinds ongeveer een jaar hoor ik sommige collega's van bevriende radionetten de luisteraar paaien met tussentaal, in de hoop dat die zich zo meer aangesproken zou voelen. Zij dwalen. De luisteraar wil helemaal niet *efkes een kwiske doen*. Dat kan hij thuis ook. De luisteraar is trots op het Nederlands en wil dat de radio Nederlands tegen hem praat. Niet dat overgearticuleerde, hypercorrecte, stijfdeftige ABN uit de jaren vijftig, uiteraard, maar sprankelende spreektaal, voor iedereen verstaanbaar, van Watou tot Winschoten.

Een Nederlands dat onbevangen, wat zeg ik, complexloos Vlaams klinkt, maar zonder enige twijfel Nederlands is. Dat Nederlands vinden wij bij de VRT uit, elke dag opnieuw.

De Vlaming houdt van Nederlands dat leeft en bruist. Wat hebben we in Vlaanderen toch kleurrijke uitdrukkingen. Arme Nederlanders, die nooit hun kat sturen, of nergens staan te schilderen. Toch is de drang om nieuwe woorden te verzinnen voor nieuwe fenomenen tot nog toe sterker in Nederland. Het zijn tenslotte twee Hagenezen, Kees van Kooten en Wim de Bie, die ons *regelneef* en *doemdenken* schonken.

Dat kan beter. Aan die historische achterstand moet gewerkt worden. Rick de Leeuw had gelijk. De luisteraar van Radio 1 zou onze taal verrijken met bloemrijke neologismen. Ruud Hendrickx zouden we wel bereid vinden om het kaf van het koren te scheiden. We moesten alleen nog een titel vinden voor onze nieuwe prachtrubriek. Dus snel even gebeld met Jan Demol, het creatieve powerhouse van *Nieuwe Feiten*, al sinds het prille begin. Jan, hoe noemen we een woord dat nog in het Nederlands ontbreekt? De rest is geschiedenis.

ONTBRUK- WOORDEN

Leesvoorbeeld

Leesexemplaar

PROOST!

Het is een herkenbaar fenomeen: je staat in de kroeg en beslist: 'dit is de laatste, 't is goed geweest, de ketel zit vol'. Maar vervolgens, om wat voor reden dan ook, besluit je er tóch nog eentje te nemen.

Het kan zijn omdat juist op dat moment de laatste ronde wordt omgeroepen en het flauw is om precies die éne niet meer mee te doen. Of Harrie geeft een rondje, en doorgaans is Harrie niet zo scheutig met rondjes, dus deze kans kan je niet aan je laten voorbijgaan. Of net op het moment dat je naar buiten wilt gaan, komt Jeanine het café binnen en je hebt haar nog het een en ander te vertellen dat absoluut niet kan wachten.

Het overkomt de besten. Maar bestaat er een woord voor dat ene laatste pintje te veel?

Veel suggesties van de luisteraars dobberden rond 'de kantelpint', als fraaie variatie op het kantelpunt. Daarnaast kwamen kantelpils, de katerpint, het kantelbiertje, het kanteldrankje en de kantelaar voorbij. Ook 'de voorlaatste' en de 'een-na-laatste' werden vaak voorgesteld.

Het enthousiasme en de zelfkennis druipen ervan af, maar mathematisch volgt op het voorlaatste glas eerst nog een laatste en wellicht ook nog een allerlaatste glas voor we overschakelen naar het eerste glas te veel.

En om dat glas is het ons vandaag te doen.

Een eervolle vermelding voor 'een valse butler'. Prachtig gevonden, maar het bestaat helaas uit meer dan één woord. En de prijs voor de lolligste inzending gaat naar Wim Swerts. Dat ene biertje te veel heet volgens hem een Heineken.

De top 6

Patricia Hogh
nekshot

Michel Godefroy
dimlicht

Rob Jonckheere
wankelglas

Guido de Vos
taptoe

Daan Van Nerum
velo (very extreme last one)

Tijl Cuppens
hamerglas

Soms word je meteen verliefd op een woord, omdat het zo precies zegt wat je ermee wilt uitdrukken. 'Hamerglas' is er zo een. Het woord is zo sprekend dat ik geen seconde getwijfeld heb dat dit 'm zou worden.

Dat ene glas te veel is het glas dat je wordt aangeboden door de man met de hamer, die je vervolgens een flinke klap van die hamer geeft. Vlamingen krijgen sowieso een klop van de hamer, als ze een inzinking hebben. Voor hen laat 'hamerglas' niets aan de verbeelding over.

'Wankelglas' had ook gekund. Het is dat ene glas waardoor je verandert in een wankelende, lallende tooghanger (voor de Vlamingen) of kroegloper (voor de Nederlanders).

'Dimlicht' en 'taptoe' zijn bestaande woorden. Je kunt bestaande woorden natuurlijk wel een nieuwe betekenis geven. Dat doen we de hele tijd. Als je een foto met je vrienden 'deelt', dan doe je wat anders dan wanneer je een appel met je vrienden deelt. Maar ik ben bang dat de oude betekenis van 'dimlicht' en 'taptoe' de nieuwe betekenis te veel in de weg zit.

'Nekshot' klinkt me te luguber en 'velo' te ondoorzichtig en te verwarrend voor de meeste mensen.

Nee, alleen 'hamerglas' kan het zijn. Zeg het woord een paar keer na elkaar en je wilt nooit meer een ander woord horen voor dat ene glas te veel.

EVEN AFGELEID

Op internet zoek ik even snel naar een goed recept voor pesto en kom terecht op een pagina waar ze aanraden het te maken van zevenblad. Omdat we dat in grote hoeveelheden in de tuin hebben staan, klik ik door en lees dat zevenblad ook wel tuinmansverdriet genoemd wordt en op nummer één staat in de top tien van hardnekkige soorten onkruid.

Verderop in die lijst staat de Japanse duizendknoop, een agressieve exoot die ze tegenwoordig bestrijden door Bonte Bentheimers in te zetten. Wat zijn dat eigenlijk, Bonte Bentheimers?

De Bonte Bentheimer blijkt een zeldzame varkenssoort te zijn, die dertig jaar geleden door de bekommernis van één persoon voor uitsterven behoed is, namelijk door Gerd Schulte-Bernd, een varkensfokker uit Isterberg.

Isterberg ligt in Duitsland, meer bepaald in de gemeente Bad Bentheim, waar een indrukwekkend kasteel staat dat ooit nog toebehoorde aan Dirk VI van Holland.

Net als ik wil opzoeken wie dat was, vraagt mijn vriendin vanuit de keuken of ik dat recept van pesto al gevonden heb. Van de ene pagina – klik – naar de volgende, door spontane associatie – klik – oeverloos dwalen door het internet. Hoe noemen we dit fenomeen?

En voor alle duidelijkheid, hiermee bedoelen we niet de door perverse algoritmes gecreëerde fabeltjesfuiken waardoor je binnen vijf muisklikken in een paranoïde schemerwereld terechtkomt waarin de wereld geregeerd wordt door satanistische reptielen.

Meerdere luisteraars wezen ons op het bestaan van het werkwoord ‘winozzen’, een acroniem van ‘waar ik naar op zoek was’.

En dat woord bestaat inderdaad, maar eigenlijk waren we daar niet naar op zoek. We zochten een nieuw woord voor het dwálen, en niet voor het vergeten waar we naar op zoek waren. En bovendien is ‘winozzen’ nooit niet echt in onze taal ingeburgerd geraakt, hoewel het al meer dan vijftien jaar geleden voor het eerst werd gesignaleerd.

De top 7

Rozemie Debouvere
e-hoppen

Guido Van de Wiel
buitelsurfen

Bernd Brackman
wapperen

Maartje Elants
spinnenwebben

Roeland Derickx
kliktrippen

Pieter Kesselaers
window-hoppen

Sofie Feytons & Stijn Cloetens
(onafhankelijk van elkaar)
digidolen

‘Winozzen’ bewijst wat ik zo vaak zeg: gezochte, ondoorzichtige letterwoorden raken zelden ingeburgerd in onze taal. Zoek er maar eens naar op internet. De helft van de vindplaatsen zijn taalsites die wijzen op het bestaan van het woord, maar in het wild vind je het niet of nauwelijks.

Van het aangeboden lijstje vind ik eigenlijk maar twee suggesties te vaag om een kans te maken: ‘wapperen’ en ‘spinnenwebben’. Als iemand je in een onbewaakt moment mededeelt dat hij de hele dag heeft zitten wapperen of spinnenwebben, heb je geen enkel idee wat hij gedaan heeft. De bestaande betekenis van die woorden zit in de weg.

De combinaties met ‘hoppen’ zijn prima. Ze sluiten aan bij bestaande woorden als ‘jobhoppen’ (van de ene naar de andere baan gaan) en ‘bloghoppen’ (van de ene weblog naar